

В. Ю. Антонова

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлюється аналіз головних аспектів соціокультурної трансформації буття українського етносу, розкриваються особливості взаємодії європейської та української культур в умовах сучасної глобалізації.

Ключові слова: *етнос; трансформація; цілісність; самобутність; культура; ідентичність; європейська інтеграція; глобалізація.*

В статье освещается анализ основных аспектов социокультурной трансформации бытия украинского этноса, раскрываются особенности взаимодействия европейской и украинской культур в условиях современной глобализации.

Ключевые слова: *этнос; трансформация; целостность; самобытность; культура; идентичность; европейская интеграция; глобализация.*

The article highlights the analysis of the main social and cultural transformation aspects of Ukrainian nation being and reveals the peculiarities of interaction between the European and Ukrainian cultures in the time of globalization. It detects the «diversity» of the modern world in which «identity» is multilevel. Three levels of identity, namely local, national and macro-regional are analyzed. It is observed that one of the most urgent problem in the modern ethno-social communities' being, including the modern Ukraine, which chose the European way of development, is to preserve their own unique culture and spirituality. It is emphasized that getting to know the world of other nations and cultural epochs, we must, above all, study and understand the «spirit of the nation» uniqueness of the Ukrainian ethnos, which will maintain their own cultural identity and integrity in the context of «dialogue» with cultures of other ethno-social communities.

Key words: *ethnos; transformation; integrity; originality; culture; identity; European integration; globalization.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Глобалізація, яка стала основною тенденцією світового розвитку у XXI столітті, привела до необхідності суттєвого переосмислення ролі

і місця українського етносу та історичного значення його культури в контексті світової культури, економіки, політики, процесів державотворення тощо. Сьогодні весь світ відчув реальність прогнозу С. Хантінгтона, і перед науковою спільнотою постало питання про можливість інтеграції соціокультурних систем. Взаємовідносини між одними цивілізаціями носять компліментарний характер, а між іншими – досить суперечливий. Хотілося б сподіватися на їхнє врегулювання в процесі модернізації, хоча соціокультурний світ, що належить до іншого еволюційного шляху розвитку, говорить про примарність таких сподівань. Не можна не зауважити, що сьогодні соціокультурні проблеми ускладнюються кризою національної ідентичності, викликані процесами глобалізації, а це, в свою чергу, значно ускладнює процес інтеграції сучасної України до Європейського Союзу. Отже, **метою дослідження** є аналіз основних аспектів соціокультурної трансформації буття українського етносу, за умов європейської інтеграції та впливу сучасних процесів глобалізації.

Важливим питанням є взаємодія європейської та української культур. Чільне місце в колі сучасних міфологем посідає міф Європи. Зароджений у лоні давньогрецької міфології, він трансформується відповідно до реалій контексту України та Європи на межі третього тисячоліття, зберігаючи, однак, архетипові ознаки, на ґрунті яких колись склалася легенда про красуню Європу [5, с. 41].

У сучасній міфологемі, що окреслює контури Європи, поряд із тими, хто звично розчиняє Україну в середовищі чужій Європі Росії, з'явилися і ті, хто відводить Україні чи не вирішальну роль на європейському східному кордоні. Саме Україна, вважає З. Бжезинський, суттєво змінила геополітичну карту Європи. Зрештою, шириться погляд, згідно з яким кордон Заходу і Сходу проходить територією України, перетинаючи її навпіл. Україна - це і Захід, і Схід, це народ із роздвоєною культурою - так, принаймні, бачить своєрідність України автор популярної на Заході праці «Зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтон. Ось таке відчуття «балансування на межі», «межовості» України, яка одночасно становить собою крайній східний кордон Європи і крайній західний кордон таємничого, «іншого» Сходу, й відлунує в сучасній українській свідомості багатоманіттям смислів українського міфу Європи. Кожна з народжених такою полісемією міфологем спирається на один з численних образів України, що їх зберігає міфологічна пам'ять Європи [5, с. 45]. Важливе значення має переконання, що «українці – це європейська нація. Мікрокосмос української культури є частиною макрокосмосу культури світової. Сьогодні, коли стоїть питання про членство в Європейському Союзі, слід пам'ятати – Україна є частиною Європи, адже вона є серцевиною Європи не

тільки за геополітичним розташуванням, а й за характером мислення і розвитку культури. Історично так склалося, що мікрокосмос української культури повністю віддзеркалює макрокосмос культури світової, а культурно-історичні зв'язки міцно пов'язали Україну з європейськими країнами» [8, с. 97].

Взаємодія української культури з іншими національними європейськими культурами відбувається на багатьох рівнях водночас. Та найбільш яскраво ця взаємодія проявляється у діаспорному мистецтві. Тільки після здобуття незалежності Україною виникла можливість порівнювати діаспорне та внутрішньоукраїнське мистецтво, досліджувати культурні зв'язки. «Відкритість обох сторін дала можливість порівняти дві гілки українського мистецтва. Стала очевидною стилістична спорідненість творчості вітчизняних і діаспорних митців, визначена спільністю мистецьких шляхів у довоєнний період, мистецьким вишколом в тих самих навчальних закладах, а також спільними джерелами та орієнтирами в мистецтві» [10, с. 269].

Можна провести певну паралель між етнонаціональним історизмом і ностальгійним романтизмом у мистецтві діаспори з політико-агітаційним замовленням соцреалізму. Кожна сторона хотіла бачити свій образ «ідеальної» України. Слід зауважити, що при цьому кращі взірці образотворчості і діаспорного, і радянського мистецтва, використовуючи подібні формально-пластичні прийоми, піднімалися над ідеологічним каноном до загальнолюдських духовно-етичних сенсів. Наведені приклади яскраво ілюструють, що вітчизняне та еміграційне мистецтво є двома версіями одного цілісного процесу української культури, яка виповнює річище національного мистецтва сьогодні [10, с. 272].

Еміграційне мистецтво – «мистецтво в екзилі» – виконало свою роль хранителя національної мистецької традиції, культурної ідентичності та авангардного загону національного мистецтва в процесі мистецтва світового. Сьогодні, коли ми переживаємо процес утворення нової національної ідентичності, еміграційне мистецтво поступово зливається з українським материковим, утворюючи єдине ціле [10, с. 272-273].

У зв'язку з останніми тенденціями розвитку європейського культурного регіону все актуальнішим стає питання про більш чітке окреслення тих культурницьких рис, які є спільними для європейської людини поза залежністю від конкретної національної приналежності. «У зв'язку з цим чимало дослідників піднімають питання про існування феномена європейської культури або доцільність об'єднання сукупності італійської, німецької, французької та інших національних культур поняттям «європейська культура» [11, с. 195].

Існує точка зору, що «неможливо бути «європейцем», не належачи до соціокультурного простору жодної із європейських держав, а, відповідно, не поділяючи її базові цінності та норми. Сама ж європейська ідентичність має двоїсту основу свого формування. З одного боку, спирається на спільну європейську ментальність, яка носить усвідомлений або напівусвідомлений характер, з іншого – виникає на основі сформованої національної ідентичності, в якій закріплюється приналежність до конкретної європейської держави як суб'єкта більш широкого утворення (Європейського Союзу)» [12, с. 552].

Іншими словами, «становлення Європейського Союзу як колективного утворення органічно передбачає формування європейської ідентичності в межах єдиного соціокультурного простору» [9, с. 72].

Однак варто усвідомлювати, що як формування національної ідентичності, так і утвердження колективної європейської ідентичності, яке передбачає глибокі зміни у суспільній свідомості, неминуче є тривалим процесом. Той факт, що за даними соціологічних досліджень, представники молодого покоління, що виростили в умовах об'єднаної Європи, значно більшою мірою, ніж населення Європи в цілому, відчують себе європейцями, дає надію, що європейська ідентичність має майбутнє [11 с. 196]. При цьому основне питання у тому, на яких засадах може бути заснована новостворена європейська цивілізаційна ідентичність.

У першу чергу, слід виходити із задекларованих принципів діяльності Європейського Союзу. Так, «ключовою внутрішньою метою Європейського Союзу є сприяння економічному та соціальному прогресу, переважно шляхом створення зони без внутрішніх кордонів, підтримки економічної і соціальної цілісності, заснування економічного і монетарного союзу та запровадження єдиної валюти. Головною зовнішньою метою політики ЄС є утвердження його ідентичності на міжнародній арені, передусім через спільну зовнішню політику і політику безпеки, зокрема через вироблення спільної оборонної політики. Основоположними принципами, якими керується Європейський Союз, є повага до національної самобутності, демократії та фундаментальних прав людини» [2, с. 105]. Ці принципи не є унікальними для європейської цивілізації в сучасному світі, однак саме вони приняли формуванню європейської культури.

Щоб зрозуміти сучасну природу європейської ідентичності, доцільно подивитись на неї крізь призму трьох моделей, вироблених у дослідженнях проблеми колективної ідентичності. Першою є модель «культурної спадщини», яка тримається на двох стовпах. Перший з

них – це загальні суспільні цінності та філософсько-правова спадщина. Для європейської культури загальними цінностями є демократія, права людини, суспільна справедливість, християнська віра, гуманізм, персоналізм тощо. Важливою ознакою цього переліку цінностей є його специфічний європейський характер і, разом з тим, широке поширення у світі, зокрема у Північній Америці. Тому ідентичність, побудована на зазначених цінностях і надбаннях, часто претендує на глобальний, а не європейський статус. Другим стовпом моделі культурної спадщини є спільні традиції, історія [3, с. 80].

У дослідженнях, присвячених спільним європейським цінностям, вже звичним стало посилення на три найважливіші тенденції світосприйняття, які створили особливий європейський стиль життя. Мова йде про давньогрецьку філософію, римське приватне право та християнство. Як плід політичної і культурної спадщини, європейська ідентичність може бути заснована лише на засадах розуму, інтеграції і людської гідності. Її основою є мир, крайнє неприйняття будь-якої форми самоізоляції і надмірностей у захисті партійних, місцевих чи національних інтересів. Вона передбачає увазі обов'язок бути солідарним з іншими і заперечує внаслідок цього суперництво між її складовими елементами [2, с. 108].

Європа є «часово-просторовим» регіоном, у якому християнство задовго до утворення сучасних суспільств стало домінуючою формою культурної інтерпретації людського досвіду. Іудео-християнська традиція в усій її багатоманітності – від Біблії і до сучасних літератури й мистецтва – стала фундаментом ідентичності для європейської цивілізації [14, с. 181].

Християнство є одним із засадничих чинників формування європейської ідентичності і, попри всі «постмодерні» суспільні катаклізми, залишається таким і в сучасному європейському суспільстві. Зміст християнського віровчення і сформовані ним категорії мислення і є істотним елементом європейської ідентичності [14, с. 185]

XIX-XX століття в Західній Європі є епохою інтенсивного розвитку секуляризованої культури, яка втрачає обов'язковий зв'язок з цінностями минулих століть та виробленим ними культурним канонам. Планета зробилася меншою; досягнення різних народів швидко стають загальним надбанням. Поступово утворюється планетарна фінансова система; соціальні та міждержавні міграції набагато перевершують те, що в ранньому Середньовіччі називалося Великим переселенням народів [1, с. 44]

Сьогодні в Європі на перший план виходить принцип толерантності, який розкривається у тенденціях «секуляризації

громадського життя, політики стосовно релігії, пов'язаної із цим віротерпимості; довіри до діяльності національних держав; критичне відношення до техніцизму, до завищених очікувань щодо науково-технічного прогресу; неприйняття всіх форм насильства; очікування, що держави і їхні союзи забезпечать безпеку громадян; вимоги дотримання прав і свобод людини, нетерпимість до порушення цієї вимоги; ненависть до тоталітарних режимів, до геноциду народів; переконання в тім, що об'єднання європейських народів неможливо без того, щоб частина суверенітету окремих держав була добровільно віддана на користь міждержавного союзу й т. ін.» [7, с. 453]. Проте навіть сучасні тенденції надання свободи совісті та віросповідання не перекреслюють значення християнства для творення європейської цивілізації, оскільки в основу морального, правового порядку покладені християнські цінності; а мистецькі тенденції тісно пов'язані із релігійним світосприйняттям. Особливості християнства обумовлюють особливості європейської цивілізації, її традицій у всіх сферах культурного життя.

У сучасній світоглядно нейтральній правовій державі «неможливі доктринерські рішення щодо цінностей, пріоритетів, ідеалів, сенсу життя, самореалізації чи гуманізації. Як наслідок, метафізичне питання про істину залишається в такому суспільстві засадничо відкритим. Сучасна держава будується на засадах світськості (відокремлення церкви (релігії) від держави), релігійної свободи і рівності у правах усіх релігій. Однак найважливішою (конституційною) засадою сучасної держави є гідність людини і виникаючі з цього демократичні свободи, інституційним гарантом яких є держава» [14, с. 183].

Таким чином, постмодернізація в теоретичному і практично-політичному сенсі тяжіє до культурно-духовного синтезу, який передбачає універсалізм іншого порядку, ніж попередній, часів становлення модернізаційної теорії. Цей універсалізм ґрунтується на прагненні до глибокого взаємопорозуміння сторін, пошуках нових суспільних цінностей, умінні досягати компромісу з принципових політичних питань тощо [4, с. 8].

Основою формування європейських цінностей є історична ситуація Європи, адже «Європа - єдина частина світу, де в умовах надзвичайно високої щільності населення споконвіку сусідили десятки національностей, народів і держав. Історія Європи - це не тільки нескінченні спустошливі війни, але й вікове спільне існування. Багатонаціональна густонаселена Європа, обмежена в землях і сировинних ресурсах, набагато раніше інших регіонів світу зрозуміла необхідність освоїти принципи міждержавного колективізму» [2, с. 104].

Говорячи про європейські цінності, варто звернутися до установчих документів Європейського Союзу. Так, у ст. 2 Договору

про ЄС закріплено, що Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у рамках суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків [6]. У тексті Хартії основних прав Європейського Союзу її упорядники підкреслили, що Європейський Союз ґрунтується на неподільних і загальних цінностях - гідності людини, свободи, рівності і солідарності, він спирається на принципи демократії та правової держави. Він ставить людину в основу своєї діяльності, засновуючи громадянство Європейського Союзу і створюючи простір свободи, безпеки та правосуддя [15]. Задекларовані й Україною, ці цінності в Європі з кожним роком все більше втілюються у реальне життя, маючи визначальний вплив на шляхи взаємодії між державою та особою.

Згідно з означеною моделлю, до європейської цивілізації належать ті держави, які поділяють наведені принципи та цінності. Разом з тим, тільки цього недостатньо. Європейська цивілізація є не тільки спільністю цінностей, а й політико-територіальним утворенням, неможливим без часово-просторового вираження. На цьому базуються дві інші моделі європейської ідентичності.

Другою моделлю є «універсальна над національність». У цій моделі європейська ідентичність досягається через ідентифікацію з європейськими інституціями, з загальноприйнятими політично-правовими нормами, з конкретною політико-територіальною структурою та новою космополітичною культурою. Основою ідентичності та її генератором більшою чи меншою мірою виступає інституціолізований суспільно-правовий порядок у вигляді розпоряджень, кодексів, конституційних документів [3, с. 81].

Спільна інституціональна структура створюється системою органів державного управління Європейського Союзу та інших регіональних міжнародних інституцій. Після II Світової війни все більше питань вирішується не на національному, а на міжнародному рівні. Таким чином, створюється підґрунтя для вирівнювання економічного становища країн ЄС та уніфікації політико-правового регулювання найрізноманітніших питань суспільного життя.

Разом з тим, іншою тенденцією політико-правового управління є децентралізація. «В сучасних умовах постмодерністської реальності стає практично неможливим для втілення прагнення представників влади створити цілісну уніфіковану систему управління суспільними процесами, оскільки влада поступово втрачає попередню соціокультурну базу – людей, готових іти на будь-які жертви заради

втілення волі, що виходить з єдиного центру. В епоху постмодернізму неможливими стають стандартизація, масовізація суспільства. Суспільство нової доби стає поліваріантним, у ньому панують не догми, а дискурс, на зміну очікуванню й надії людини поступово приходять прагматичний розрахунок і віра» [4, с. 6]. Диверсифікація форм суспільного життя призводить до необхідності появи все нових форм управління, передання контрольних функцій від органів державної влади до інститутів громадянського суспільства. Вказана тенденція посилення ролі громадянського суспільства є типово європейською відповіддю на неймовірне ускладнення суспільного життя на початку ХХІ століття.

Третя модель – «колективний прагматизм». Відповідно до цієї моделі європейська колективна ідентичність виникає і функціонує відповідно до європейського способу життя, який полягає, наприклад, у вільному пересуванні людей та товарів, спільній валюті та європейських інституціях, вільному ринку. В основі цієї моделі, на противагу двом попереднім, немає жодного посилання на моральні чи правові норми, вона має виключно дескриптивний характер [3, с. 81].

Європейський простір – це своєрідна мультикультурна і мультинаціональна спільність, яку навряд чи можна привести до єдиного знаменника. Саме тут і постає проблема зміни самоідентифікування громадян різних національних держав в єдине означення «ми – європейці». Водночас ця багатоаспектна проблема містить у собі небезпеку завжди готових перетворень відмінностей у протиріччя, а то і в антагонізми. Специфіка Європи полягає і в тому, що кожен з її історичних регіонів містить ще стільки ж приводів для поділу, як і весь континент [9, с. 78]. Володіючи унікальними соціальними умовами, Європа, з одного боку, має можливість об'єднання, а з іншого – відчуває його необхідність, оскільки інтеграційні процеси вимагають комплексу загальних цінностей для соціальних спільнот, що беруть участь у ньому [13, с. 57]. Поєднання різних точок зору дозволяє сформуванню проблемне поле визначення європейської культурної ідентичності. Однак, можна припустити, що дискусії про європейську ідентичність не стануть менш напруженими й актуальними і через багато років. Адже, за влучним виразом В. Горського, «Європа - це не багатство й сила, це не акуратність і пунктуальність тощо. Європа передусім - дух постійного пошуку. Європейець - це той, хто завжди перебуває у сумніві, це - індивід, від початку налаштований на дискусію, що кохається не так у результатах, як у невпинному процесі пошуку бажаного» [5, с. 50].

Різноманіття сучасного світу призводить до того, що ідентичність стає багаторівневою. Можна виділити три рівні ідентичності – локальну, національну та макрорегіональну. Для того,

щоб суспільство було солідарним, необхідні загальні цінності. Саме вони й обумовлюють загальну ідентичність. Якщо її не буде, то домінуватиме локальна ідентичність. Зауважимо, що питання ідентичності взагалі не виникає у традиційних суспільствах, а є відповіддю на наявність свободи вибору цінностей.

Історія нам не надала можливості спостерігати (в історичній ретроспективі) успішну інтеграцію традиційних суспільств у цивілізаційний процес. Вони або зберігаються в музейній ізоляції, або гинуть від зіткнення із цивілізаціями. Але тут приховано іншу проблему. У міжнародній спільноті цивілізацій може вистачити ресурсів для підтримки умов малих соціумів, територіально приналежних до складу цивілізацій, які, відповідно, перебувають «на балансі» цих цивілізацій. Соціокультурна спільнота, яка типологічно не належить до цивілізаційного світу, ментально не здатна до інтеграції в іншорідне середовище і являє собою потужну загрозу спільноті цивілізацій. Мова йде про сучасні геоцивілізації та геоетноси. Місце й роль геоцивілізацій та геоетносів у багатополлярному світі різні. На сьогодні досить показово західна цивілізація та геоетноси протистоять релігії. Тому актуальним є питання, хто із сузір'я геоцивілізацій, геоетносів, яка держава буде претендувати на роль лідера.

На геополітичній карті Україна з її унікальним розташуванням території, багатством чорноземів і корисних копалин відкрита всьому світу. У своєму бутті вона реалізує одну з геополітичних закономірностей – становлення і формування транзитного простору, що пов'язує західну геоцивілізацію з ісламською, індуїстською та китайською. Глобалізація у цьому контексті постає як процес формування певного «світового суспільства», яке виходить за національно-державні кордони та набуває спільних екологічних, етнічних, соціально-культурних, політичних та цивілізаційних характеристик.

В умовах концентрації людських мас інституалізується не лише культура, а й етнічні процеси. Так, у малих спільнотах проведення культових обрядів здійснюється всією групою, тоді як у великих виникає необхідність у регулюванні та організації – на місці вірувань виникають релігійні системи та жрецькі організації. Науково-пізнавальна діяльність виділяється з виробничої практики як результат поділу праці і, в свою чергу, вимагає формування універсальної системи освіти. Людська праця як субстанція культури постає тією суспільно-виробничою силою, яка створює не лише речове багатство, світ речей, що оточують людину. Ця сила породжує й саму людину у всій багатогранності природних та соціальних зв'язків із зовнішнім світом. І тут суб'єктивною передумовою

культури виступає насамперед праця. Отже, культура – це те ж виробництво, основним продуктом якого є людина.

Сучасна теорія глобалізації в рамках основних проблем сьогодення акцентує увагу на співвідношенні загальнолюдського та національного в культурі, тобто мова йде про формування інтеграційних процесів з метою утворення єдиної світової культури. Саме глобалізаційні процеси виступають рушійною силою всіх соціальних змін у суспільствах і можуть включати як ідеї гомогенізації світу, так і ідеї плюралізму. Взаємопроникнення культур, що ґрунтується на визнанні унікальної ідентичності кожної з них, полікультурності, веде до того, що самодостатня, багата культура одного народу чи країни, засвоюючи досягнення інших культур, не втрачає власної своєрідності й унікальності, оригінальності й неповторності, а ще більше збагачується.

У наш час часто говорять про необхідність «відродження української культури». Той, хто намагається зрозуміти місце і роль етнічної культури в національній культурі, повинен прийняти як неминучий факт те, що етнічна культура може існувати лише в умовах безперервної взаємодії з національною. Відходять з народного життя «прикмети старовини глибокої»; міська культура проникає в сільський побут разом з книгами і аудіо- та відеотехнікою, електрикою і водогонном, холодильником і автомобілем. Етнічна культура все більше переселяється в музеї. Її треба знати і вивчати, але жити – в сучасній культурі.

Зрозуміло, що в сучасній культурі не все може нам подобатися і не все з етнічної культури повинно бути виключено з неї. Але турбота про збереження або відновлення незаслужено забутих плодів давньої народної мудрості повинна диктуватися не однією лише любов'ю до минулого, а розумінням того, що майбутнє належить національній культурі. Патріотизм іде на користь етносу лише тоді, коли спрямований не на пильну охорону «витоків», а на процвітання народу. Розрив між етнічною та національною культурою наклав свій відбиток на побут і світогляд українського народу, на соціально-політичне життя країни, на взаємовідносини між різними соціальними верствами суспільства. Він обумовив особливості української інтелігенції, що болісно переживала втрачені з ним зв'язки. Культурна еліта, не маючи міцного зв'язку з народним «підґрунтям», відчувала наближення трагедії. Багато її впливових лідерів відходило від проблем суспільного життя в світ «чистого мистецтва».

Українська культура знову на гребені нової історичної хвилі зіткнулася з необхідністю засвоєння досвіду інших культур, «перетравлення» його в собі й органічного включення в орбіту власного буття. Сучасний крутий поворот у розвитку української

культури дається народові, можливо, не менш важко, ніж це було раніше. Але він відбувається зовсім в інших історичних умовах і пов'язаний зі специфічними для них труднощами. Сучасна українська культура перебуває на роздоріжжі. У ній, іде ломка стереотипів, які склалися у дорадянські й радянські часи. Мабуть, є підстави вважати, що ця ломка зачепить корінні цінності й ідеали, складові специфічного ядра культури. Тому заклики до «відродження» української культури в тому вигляді, в якому вона існувала в минулому, утопічні. Йде переоцінка цінностей, розхитуються вікові традиції, і важко зараз сказати, що з них встоїть, а що впаде жертвою на вівтар нового розквіту української культури.

Проблеми, які стоять перед людством ХХІ ст., мають загальноцивілізаційний характер. Вони у чомусь співзвучні з тими проблемами, що стояли перед Європою в епоху Відродження та у Новий час. Людство знову повинно обирати шлях цивілізаційного розвитку, спираючись на який, воно зможе зупинити негативний вплив таких глобальних проблем, як зіштовхнення індустріальної людини з природою, демографічну, енергетичну та інші кризи, а також зможе зберегти культурну багатоманітність глобалізуючих країн. У загальнофілософському контексті принципово важливо розуміти, що глобальним є не стільки світ, скільки сама людина. Світ є людським світом, і тому світ глобалізується тою мірою, якою глобалізується людина – основний суб'єкт та об'єкт процесу глобалізації. Цілісність світу, єдність людства, новий тип відносин між людьми – все це не лише перспектива й віддалений ідеал, але й чітко виражена тенденція розвитку.

Незважаючи на всю очевидність впливу глобалізації на культуру, залишаються й зберігають свою актуальність питання принципового характеру: наскільки взагалі культура піддається глобалізаційному впливу? Чи здатна глобалізація дійсно трансформувати культуру, і якщо так, то в якій мірі? Як співвідносяться глобалізація і культура як соціальні феномени? Чи не відбудеться переділ культури через глобалізацію? Отже, на перший погляд, сучасний світ кардинально змінився буквально за останні десять років. Однак чи так це насправді? Чи не маємо ми справу з кульмінацією більш складних процесів, що поволі визрівали? Адже перехід від роздробленості, роз'єднаності й фрагментації світових суспільних відносин до їхньої єдності, цілісності й глобальності для найбільш далекоглядних дослідників став предметом особливої уваги ще в першій половині минулого століття.

Охоплені процесами глобалізації, усі народи та культури усталюють власний ритм і способи входження в глобальні процеси, намагаючись зберегти власні загальносоціальні та цивілізаційні

характеристики, а також свою локальну своєрідність. В умовах глобалізації можливість зниження тиску тенденцій уніфікації та стандартизації, подолання закритості етнічних культур при збереженні їх самобутності багато в чому визначається ефективністю адаптаційної стратегії у ситуації відкритості й зростання інноваційної активності. Визнаючи актуальність картини світу кожної культури та не заперечуючи значення культурних універсалій, які мають загальнолюдське значення, світ може зберегти розмаїття культурних варіантів навіть за умов досить суттєвих «впливів» глобальної культури. Для цього необхідно розглядати самобутність культур не як непохитне дотримання традицій та їх збереження, а як постійне ускладнення та закріплення етнокультурного ядра, навколо якого концентруються цивілізаційні інновації.

Тому зрозуміло, що однією з найбільш актуальних проблем у бутті сучасних етносоціальних спільнот, зокрема у бутті сучасної України, яка обрала європейський шлях розвитку, є збереження власної самобутньої культури і духовності. Проникаючи в «картину світу» інших народів та культурних епох, ми повинні, перш за все, вивчати та усвідомлювати неповторність «духу народності» українського етносу, що дозволить зберегти власну культурну своєрідність і цілісність у контексті «діалогу» з культурами інших етносоціальних спільнот.

Використана література

1. *Абрамович, С. Д.* Культурна самоідентифікація особистості в сучасному суспільстві: між етноцентризмом та глобалізмом // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Вип. 24. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. – С. 44.

2. *Барановський, Ф.* Європа у пошуках ідентичності: висновки для України / Ф. Барановський // Політичний менеджмент. – 2007. – № 4. – С. 104-108.

3. *Голопич, І.* Основні моделі сучасної європейської ідентичності // Наукові записки. Серія «Філософія». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2009. – Вип. 5. – С. 80-81.

4. *Горбатенко, В.* Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття / В. Горбатенко // Політичний менеджмент. – 2005. – № 1. – С. 6-8.

5. *Горський, В.С.* Міф Європи в сучасній українській культурі / Наукові записки НаУКМА : збірник наукових праць. – Том 18. Філософія та релігієзнавство. – 2000. – С. 41-50.

6. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу :http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029

7. *Доценко, К.* Європейський Союз на сучасному етапі розвитку – питання політичної ідентичності // Наукові записки. Серія «Культурологія» (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри. Матеріали міжнародної наукової конференції 23 – 24 квітня, Острогоз – 2010). – Острогоз: Видавництво Національного університету «Острогозка академія», 2010. – Вип. 5. – С. 453.

8. *Захожай, З.* Українська культура в контексті європейських цінностей // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 8. – С. 97.

9. *Козловець, М.А.* Європейська ідентичність: уніфікація чи «єдність в розмаїтті?» // Гуманітарний вісник : збірник наукових праць Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 37. – С. 72-78.

10. *Новоженець, Г.* Стилiстична спорiдненiсть українського мистецтва на Батьківщині та в еміграції // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2009. – Вип. 20. – С. 269-273.

11. *Панченко, Т. В.* Європейська ідентичність: ліберально-демократична та ізоляціоністська перспективи // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». – № 949. – С. 195-196.

12. *Пенькова, Н.* Європейська ідентичність у контексті соціокультурних трансформацій «плинної модерності» // Наукові записки. Серія «Культурологія» (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри. Матеріали міжнародної наукової конференції 23 – 24 квітня, Острогоз – 2010). – Острогоз: Видавництво Національного університету «Острогозка академія», 2010. – Вип. 5. – С. 552.

13. *Тихомирова, Є. Б.* Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції // Наукові записки НаУКМА : збірник наукових праць. – Т. 45. Політичні науки. – 2009. – С. 57.

14. *Федоров, О. В.* Християнство і європейська духовно-культурна ідентичність / О. В. Федоров // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 1. – С. 181-185.

15. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524

Стаття надійшла до редакції 04.12.2015 р.